

STANOWISKO RZECZNICZE

POROZUMIENIA ORGANIZACJI POMOCY PRAWNEJ I EDUKACJI

w sprawie reformy systemu nieodpłatnej pomocy prawnej (NPP),
nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego (NPO) i edukacji prawnej
oraz reprezentacji organizacji pozarządowych w Radzie NPP, NPO i Edukacji Prawnej

Warszawa, 26 lutego 2026 r.

POPPE – Porozumienie Organizacji Pomocy Prawnej i Edukacji –
zrzesza organizacje pozarządowe prowadzące 490 punktów NPP i NPO, co stanowi 62% z 790 punktów obsługiwanych przez sektor pozarządowy w Polsce. POPPE powstało w odpowiedzi na potrzebę demokratycznej i faktycznej reprezentacji środowiska NGO realizujących zadania ustawowe, które od dekady tworzą infrastrukturę systemu nieodpłatnej pomocy w każdym powiecie kraju.

I. Ustrojowe fundamenty udziału NGO w systemie świadczeń publicznych

Zasada pomocniczości (subsidiarności), wyrażona w preambule Konstytucji RP, stanowi fundament ustrojowy relacji między państwem a społeczeństwem obywatelskim. Nakazuje ona, by państwo wspierało samodzielność obywateli i ich wspólnot, powierzając realizację zadań publicznych podmiotom społecznym wszędzie tam, gdzie są one zdolne do ich skutecznego wykonania.

System nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego i edukacji prawnej stanowi modelowy przykład realizacji tej zasady: organizacje pozarządowe od dekady skutecznie i profesjonalnie prowadzą ponad połowę z blisko 1500 punktów NPP i NPO, zapewniając obywatelom efektywny i szybki dostęp do nieodpłatnej pomocy. Wszelkie rozwiązania legislacyjne, które ograniczają lub eliminują udział NGO, stanowią odejście od tej zasady i – w ocenie środowiska pozarządowego – prowadzą do nieuzasadnionego upaństwowienia systemu nieodpłatnych świadczeń, który wyrósł z wzorców, doświadczeń i współdziałania administracji rządowej, samorządów prawniczych, lokalnych oraz przede wszystkim organizacji pozarządowych, które realizowały poradnictwo na długo przed powstaniem w 2015 r. ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej.

Reforma powinna umacniać, a nie osłabiać rolę społeczeństwa obywatelskiego – zgodnie z deklarowanymi priorytetami rządu, konstytucyjną zasadą pomocniczości oraz wytycznymi Komitetu Ministrów Rady Europy, w tym Rekomendacją CM/Rec(2018)11 o wzmocnieniu przestrzeni społeczeństwa obywatelskiego, a także wytycznymi z 2021 r. dotyczącymi efektywności systemów pomocy prawnej, na które powołało się samo Ministerstwo Sprawiedliwości w odpowiedzi na petycję organizacji pozarządowych. Dodatkowo powinna być projektowana w sposób dialogiczny, z rzeczywistym uwzględnieniem doświadczeń praktyków, ekspertów i wszystkich zaangażowanych w realizację zadań ustawowych stron.

II. Ustalenia Ministerstwa Sprawiedliwości jako przyjęty kierunek reformy

W zawiadomieniu z dnia 13 stycznia 2026 r. (DFN-IV.0512.2.2025) Ministerstwo Sprawiedliwości, rozpatrując petycję popartą przez organizacje prowadzące 80% punktów pozarządowych, potwierdziło przyjęcie kluczowych postulatów środowiska NGO. Organizacje pozarządowe traktują te ustalenia jako deklarację kierunku reformy i oczekują ich konsekwentnej realizacji w projekcie ustawy. Wiele z tych postulatów jest zbieżnych z wnioskami Najwyższej Izby Kontroli, która wskazywała na niewykorzystanie potencjału punktów, sztywność dyżurów, brak analiz lokalizacyjnych oraz niedostateczne mechanizmy kontroli i mierzenia efektywności:

- **Jednolita Norma Poradnicza (JNP)** – uwzględnienie mechanizmu alokacji punktów opartego na liczbie faktycznie udzielanych świadczeń zamiast dotychczasowego kryterium demograficznego, z gwarancją minimum jednego punktu w każdym powiecie.
- **Elastyczny harmonogram pracy punktów** – odejście od sztywnego rozkładu 5×4 godz. na rzecz dostosowania do lokalnych potrzeb, w tym dyżurów popołudniowych, wieczornych i sobotnich.
- **Cyfrowa weryfikacja uprawnień** – identyfikacja beneficjentów w oparciu o numer PESEL i system teleinformatyczny państwa.
- **Utrzymanie i wzmocnienie edukacji prawnej** – z wprowadzeniem priorytetów tematycznych i działań profrekwencyjnych.
- **Utrzymanie roli i formuły współpracy z NGO w zakresie prowadzenia punktów nieodpłatnej pomocy** – w tym w kontekście opracowywania standardów kontroli jakości.
- **Wydłużenie okresów umów** na realizację zadań publicznych – dla stabilizacji kadr i podnoszenia jakości.
- **Gruntowna zmiana w zakresie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego** – od lat niespełniającego społecznych oczekiwań.
- **Obligatoryjna porada zdalna przed świadczeniem poza punktem** – postulat dodatkowy POPPE: przed każdą wizytą wykonawcy w miejscu zamieszkania beneficjenta niezbędna jest wcześniejsza porada zdalna, która pozwoli określić faktyczne potrzeby, właściwie przygotować się merytorycznie i zracjonalizować koszty świadczenia.

III. Doświadczenie, jakość i efektywność NGO

Organizacje pozarządowe od powstania systemu NPP/NPO budują profesjonalne zaplecze kadrowe i organizacyjne, pełniąc rolę większościowego realizatora zadań ustawowych i jako jedyne w systemie ponosząc pełną instytucjonalną odpowiedzialność za ich wykonanie. W przeciwieństwie do modelu powiatowego, w którym wykonawcy są co roku losowo delegowani przez korporacje prawnicze, NGO prowadzą świadomy dobór kadr w oparciu o doświadczenie, kompetencje i predyspozycje do pracy poradniczej. Zapewnia to stabilność realizacji zadań, ciągłość obsługi i stałość profesjonalnych zespołów.

Koszty obsługi zadania to nie „narzut”, lecz warunek profesjonalnej realizacji usługi publicznej. Z tej samej kwoty dotacji NGO finansują nie tylko wynagrodzenia wykonawców, ale również koordynację, kontrolę jakości, szkolenia, zastępstwa, obsługę finansowo-księgową, działania informacyjne, dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami – realizują więc zadania w sposób najbardziej efektywny kosztowo. Dodatkowo NGO wnoszą obfity wkład własny rzeczowy i osobowy, czego brak w punktach prowadzonych przez powiaty. Póki są chętni wykonawcy, a organizacje konkurują w otwartych konkursach jakością i racjonalnością kosztów, centralne regulowanie struktury kosztów byłoby nieuzasadnione i szkodliwe dla efektywności zarządzania systemem.

CO POPPE WNOSI DO WSPÓŁPRACY

POPPE oferuje Ministerstwu gotowe zaplecze analityczne oparte na danych z pozarządowych punktów, siatkę doświadczonych koordynatorów ze wszystkich województw, doświadczenie z trzech lat ogólnopolskich konferencji poradniczych, a przede wszystkim zdolność do szybkiego uzgodnienia jednolitego stanowiska środowiska NGO. Włączenie POPPE do prac legislacyjnych przyspieszy proces konsultacji, ograniczy ryzyko sporów na etapie parlamentarnym i zapewni, że projekt ustawy będzie oparty na praktycznym doświadczeniu realizatorów zadań ustawowych.

IV. Demokratyczna reprezentacja NGO w Radzie NPP, NPO i Edukacji Prawnej

POPPE zwraca uwagę na fundamentalny problem braku faktycznej reprezentacji środowiska organizacji pozarządowych realizujących zadania ustawowe w Radzie Nieodpłatnej Pomocy Prawnej, Nieodpłatnego Poradnictwa Obywatelskiego oraz Edukacji Prawnej.

Obecny mechanizm powoływania przedstawicieli NGO do Rady nie gwarantuje, że osoby te będą reprezentować stanowisko środowiska organizacji realizujących zadania ustawowe. W praktyce przedstawiciele ci nie prowadzą dialogu ze środowiskiem, nie konsultują stanowisk prezentowanych w Radzie i nie informują o jej pracach. Wymowny jest fakt, że nie poparli petycji odzwierciedlającej stanowisko organizacji prowadzących 80% punktów pozarządowych.

POPPE wnosi o powołanie Rzeczników POPPE jako nowych przedstawicieli środowiska NGO w Radzie – osób wskazanych przez organizacje poradnicze w demokratycznym procesie, które będą realnym partnerem w dyskusji z Ministerstwem i będą prezentować uzgodniony głos środowiska. Formalny wniosek w tej sprawie zostanie złożony w najbliższych dniach. Jednocześnie POPPE deklaruje gotowość do współpracy przy wypracowaniu w nowej ustawie trwałego mechanizmu demokratycznego wyboru reprezentantów trzeciego sektora do Rady.

V. Dialog i dalsze prace legislacyjne

Brak otwartego dialogu Ministerstwa Sprawiedliwości z realizatorami świadczeń ustawowych pozostaje fundamentalnym problemem systemu NPP/NPO. Środowisko NGO od trzech lat organizuje ogólnopolskie konferencje poradnicze, wypracowując wspólnie z licznie reprezentowanym środowiskiem powiatów rekomendacje optymalizacji systemu. Te doświadczenia powinny stanowić fundament dalszych prac.

POPPE ponawia propozycję powołania okrągłego stołu poradniczego, przy którym koncepcję reformy uzgodnią wszystkie środowiska: Ministerstwo, powiaty, samorządy prawnicze i organizacje pozarządowe. Konsensus wypracowany w takim gronie będzie sprzyjał poparciu koncepcji przez wszystkich interesariuszy i dawał nadzieję na konstruktywne zakończenie procesu legislacyjnego, łącznie z podpisem Prezydenta RP.

Leży w interesie wszystkich stron, by reforma była efektem dialogu, a nie jednostronnych decyzji. Brak włączenia środowiska pozarządowego w prace legislacyjne rodzi ryzyko, którego każda ze stron wolałaby uniknąć: sporu merytorycznego w przestrzeni publicznej, osłabienia poparcia organizacji społecznych dla wysiłków Ministerstwa w zakresie praworządności oraz pogorszenia kondycji 86 organizacji pozarządowych prowadzących łącznie 790 punktów NPP i NPO w całym kraju. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, odpowiadając na sygnalizowane przez środowisko wątpliwości, zapewniała o priorytetowym traktowaniu roli społeczeństwa obywatelskiego – oczekujemy, że te zapewnienia znajdą odzwierciedlenie w praktyce prowadzenia prac nad reformą.

OCZEKIWANIA POPPE

1. Włączenie POPPE reprezentującego poradnicze organizacje pozarządowe do dalszych prac nad reformą systemu NPP/NPO – analogicznie jak środowiska prawniczego (reprezentowanego przez NRA i KIRP) oraz środowiska jednostek samorządu terytorialnego (reprezentowanych przez przedstawicieli strony samorządowej Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego).
2. Pozytywne rozpatrzenie wniosku o zmianę przedstawicieli NGO w Radzie NPP/NPO i Edukacji Prawnej.
3. Bieżące informowanie i zapraszanie środowiska NGO do grup roboczych i prac nad projektem ustawy.
4. Powołanie okrągłego stołu poradniczego z udziałem wszystkich środowisk.

W imieniu Porozumienia Organizacji Pomocy Prawnej i Edukacji:

Marcin Kałużny

I Rzecznik POPPE

Prezes Stowarzyszenia Sursum Corda

dr Dawid Daniluk

Rzecznik POPPE

Prezes Stowarzyszenia Obywatelskiej Pomocy Prawnej